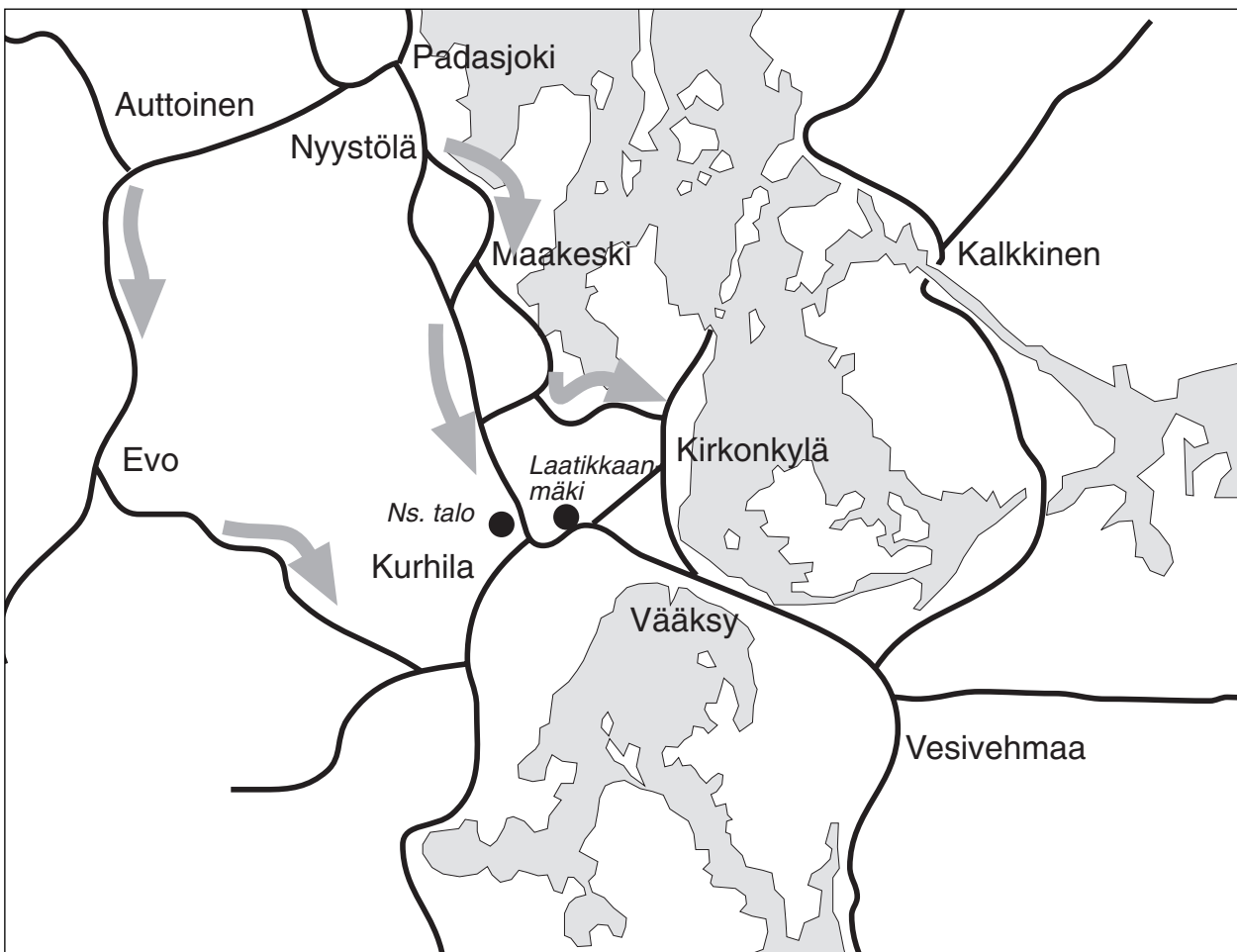

Kalm hyökkäsi Kurhilaan esimiehiään uhmaten

Pohjois-Hämeen pataljoonan komentaja majuri Hans Kalm koki huhtikuun 14. päivänä esimiehensä suuremmaksi viholliseksi kuin Kurhilan nuorisoseuranmäelle linnoitautuneet punaiset. Juuri kun hän oli laati-

nut suunnitelman hyökkäyksen aloittamisesta Vääkseen, saapui Padasjoen pappilassa olevaan esikuntaan käsky: ”Majoren beordras att snarast inställa Eder i armékvarteret Elisenvaara. Toll.”

Hans Kalmin sotataktiikkaan kuuluivat monenlaiset saarrokset. Näillä hän pyrki yllättämään vihollisen ja toisaalta varmistamaan selustansa. Padasjoelta, Nyystölästä ja Auttoisilta lähteneet joukot etenivät kohti Asikkalaa niin, että Sigell koukkasi Evon kautta, Pohjanpalon komppania eteni suoraan ja Holopaisen komppania marssi vasemmalle Kirkonkylään.

Kurhilan nuorisoseurantalon takana on pitkä pätkä hyvin säilynyttä juoksuhautaa. Ai-noastaan harvennushakkuut ovat sitä hieman tukkineet.

Suomennettuna: Majuri määrätään heti saapumaan armeijakunnan esikuntaan Elisenvaaraan.

– Mikä se tuollainen tollikka on, tuumi Kalm. Hän väitti, ettei koskaan ollut kuulutkaan sen nimisestä esimiehestä.

Toll oli itäisen armeijan johtajan kenraalimajuri Ernst Löfströmin peitenimi. Hän kokosi joukkoja kaikkialta Viipuriin tehtävää hyökkäystä varten, Mannerheimin yleisohjeissa oli nimenomaan mainittu Kalm-joukkojen siirto Karjalan rintamalle.

Kalm perusteli omaa hyökkäystään sillä, että punaiset suunnittelivat samoihin aikoihin hyökkäystä Padasjoelle Evon ja Kurhilan suunnasta. Hän näki myös mahdollisuuden sulkea Vääksyn kannas nyt, kun järvi-jäät olivat sulaneet niin heikoiksi, ettei niitä pitkin päässyt enää kulkemaan.

Hän myös katsoi, että hän paikalla olevana tuntee paremmin hetken tärkeyden kuin Karjalassa oleva esikunta. Niinpä hän komensi miehensä hyökkäykseen, josta keh-

keytyi monipäiväinen taistelujen sarja.

Asikkalan miehet haluavat mukaan

Juuri kun Kalm suunnitteli etenemistä, saapui sunnuntain aamuhämärissä 14. hukuuta Auttoisille 33 nuoren miehen väsynyt retkikunta punaisten puolelta Asikkalasta. He olivat niitä punaisten puolelle jääneitä, jotka eivät aatteeltaan olleet suinkaan sosialistisia.

Mukana oli kahdeksan miestä Kurhila-ta ja loput Viitailasta ja Paakkolasta. Johtajana oli Väinö Pispä, 27-vuotiaana joukon vanhimpia.

– Yhdellä Kallella oli taskuase ja sen hän antoi heti Väinölle, muistelee Evert Pispä, Väinön nuorempi veli.

Miehet kiersivät yötä myöten Evon kautta Auttoisille, missä he saivat pikakoulutuksen aseiden käytöstä. Sitten heidät jaettiin eri komppanioihin täydennykseksi.

Linnoitukset näkyvät vieläkin

Punakaarti oli teettänyt porvari-pakkotyöläisillä juoksuhautoja Kurhilan nuorisoseuran mäkeen ja Laatikkaanmäkeen Hillilässä. Ne ovat vieläkin hyvin nähtävillä kummankin mäen laella ja rinteissä. Nuorisoseuranmäen juoksuhaudat ovat osin umpeutuneet pohjoisrinteellä, mutta talon takaa alkava kaivanto näyttää nykypäivän ihmiselle, kuinka suuri työ tuolloin tehtiin talvikelissä maan ollessa jäätyneenä.

Asiantuntijoina käytettiin punakaartiin vapaaehtoisina liittyneitä venäläisiä. Työvoimaksi kaartilaiset määräsivät kyläläisiä, joita komennettiin töihin päiväksi kerrallaan.

Vallitöissä oli viiden päivän ajan 500 miestä, jotka kaivoivat juoksuhautoja ja tykkiasemia. Pakkotöihin komennettujen piti työskennellä ahkerasti, sillä punaiset olivat kovia työmestareita.

– Olin minäkin yhden päivän vallitöissä

siellä Hillilänmäessä, muisteli Evert Pispala yli 70 vuotta myöhemmin.

Tämä punaisten valta ja pakkotöihin joutuminen oli varmasti painava syy siihen, että Asikkalan länsikylien nuoret miehet siirtyivät joukolla valkoisten puolelle.

Kaikilla ei ollut mahdollisuutta lähteä. Niinpä Pispalan veljesten isä Aleksanteri Pispala – veljeksiä oli kolme Kalmin joukoissa hyökkäämässä Asikkalaan – joutui edelleen punaisten pakkotyöhön komennettuna hevostiehenä ajamaan kranaatteja punakaartin tykistölle.

Kaksi tykkiä oli sijoitettu Hillilään Laatikkaanmäen kupeelle.

Hyökkäys laajalla rintamalla

Hyökkäys Nyystölästä ja Auttoisilta alkoi illansuussa sunnuntaina 14. huhtikuuta 1918.

Kalm hajoitti tyypilliseen tapansa pataljoonansa moneen osaan. Pääjoukkoa hän

Laatikkaanmäellä Hillilässä juoksuhautoja on runsaammin kuin Kurhilan nuorisoseuran talon ympärillä. Peltojen ympäröimältä mäeltä oli vapaata ampuma-alaa joka suuntaan.

Kurhilan peltoaukea Laatikkaanmäen ja punaisten tykkiasemien suunnasta katsottuna. Kalmin joukkojen oli mahdotonta edetä avoimessa maastossa päiväsaikaan.

johti itse kohti Maakeskeä ja edelleen Kurhilaan.

Oikealla sivustalla luutnantti Niilo Sigellin johtama 3. komppania eteni Evolle, minne jäi pari joukkuetta varmistamaan, ettei vihollinen pääsisi Sigellin selkään. Sigellin itse oli määrä jatkaa Evolta Kurhilaan häiritsemään punaisia Viitailan suunnasta.

Valkoisten joukkoihin juuri asettautuneet Kurhilan ja Viitailan miehet joutuivat marssille jo valmiiksi väsyneinä – olivathan he edellisenä yönä taivaltaneet kymmeniä kilometrejä.

Maakeskestä ei vihollista enää tavattu, punaiset olivat sovinnolla perääntyneet linnoitettuun Kurhilaan. Iso-Äiniötä lähetetyssä Kalm päätti hajoittaa joukkonsa vie-

lä kahtia.

Jääkäriluutnantti Hans Holopaisen johtama 1. komppania lähetettiin Pätiälän tietä pitkin kohti Pulkkilaa. Siellä senkin piti vielä jakautua kahtia osan varmistamassa Pulkkilan ja siitä pohjoiseen Pulkkilanharjun, missä oli maaliskuusta lähtien ollut vahva punaisten miehitys.

Toisen osan kohteena oli Kirkonkylä.

Antautunut ammuttiin armotta

Ensimmäisen kosketuksen punaisiin Kalmin joukot saivat maanantaiaamuna 15.4. Nuijamäellä Vähimaan rajalla, minne oli sijoitettu kymmenmiehinen etuvartio. Yhtä lukuunottamatta miehet kuitenkin

Kurhilan taistelun muistomerkki pystytettiin aluksi paikalle, jossa Juho Kirkola kaatui. Kun se osoittautui liian syrjäiseksi, patsas siirrettiin Evon tien varteen seurantalomäen juurelle.

lähtivät muutaman laukauksen jälkeen pakkoon.

– Siinä oli eräs tuttu poika ja se luuli, että meitä on tuttuja siellä. Se jäi varttumaan ja antautui. Ja Kalliokoski vei sen sieltä Viitamäkeen Kunnaksen pellon syrjään ja ampui siihen, muisteli Evert Pispä.

Kalliokoski oli sama T. E. Kalliokoski, joka vuonna 1917 yritti Kurhilassa useaan otteeseen perustaa Asikkalan suojeluskuntaa.

Jääkärikapteeni Ilmari Pohjanpalon komppania sai vastaansa kiivasta tulta Kurhilan nuorisoseurantaloa ympäröivistä taisteluhautoista. Melskeeseen yhtyi myös Hillilään sijoitettu punaisten tykistö.

Punaisia oli Kurhilan taistelussa mukana noin 700, tykkejä kolme ja konekivääreitä neljä..

Kalmilla oli hyökkäysjoukoissa Pohjanpalon komppania ja etelästä päin saapunut

Sigellin komppanian puolikas, siis enintään parisataa miestä ja kolme konekivääriä.

Taistelua käytiin kiväärein ja konekiväärein pitkin päivää. Punaisten tykistö ampui Hillilästä pääasiassa kauas valkoisten asemien yli. Kalmin miehet etenivät lähimmillään 150 metrin päähän nuorisoseurantaloon juoksuhaudoista. Välissä oli kuitenkin aukea notkelma, mitä oli mahdoton ylittää.

Valkoiset eivät tehneet mitään tiivistä saartorengasta. Niinpä illan hämärtyessä Hillilään johtavalta tieltä alkoi kuulua rattaiden kolinaa ja muutakin perääntymiseen viittaavaa ääntä.

Kun Pohjanpalon tarkkakätisimmät miehet olivat edenneet punaisten juoksuhautojen tuntumaan ja heittäneet niihin ensimmäiset käsikranaattinsa, todettiin, että asemat olivat tyhjä. Punaisten olivat perääntyneet Vääkseen.

Tässä aamukolmeen kestäneessä taistelussa kaatui kaksi valkoista ja haavoittui 10. Kaatuneiden nimet on hakattu Evontien varrella olevaan Kurhilan taistelun muistomerkkiin. Ne ovat Juho Vihtori Kirkola Asikkalasta ja Nestori Kinnunen Kivijärveltä.

Kalm kertoi raportissaan, että punaisia oli kaatunut ainakin 30. Seuraavana vuonna kirjoitetussa nimismiehen raportissa puhutaan kymmenkunnasta kaatuneesta punaisten puolella. Varmuudella heitä kaatui yksi, Nuijamäestä tavoitettu vartiomies. Seurakunnan kuolleiden luetteloon on sille päivälle merkitty kaatuneeksi yksi punakaartilainen Myllykselästä.

Kirkonkylässä taistelun tahdin antoi palokärki

Asikkalan pappilan asukkaat hieraisivat kaksi kertaa silmiään, kun he aamuhämärissä raottivat ikkunaverhoja maanantaina, huhtikuun 15. päivänä. Hämmästys oli tavaton, kun pihalla näkyi joukko miehiä, joilla oli valkoiset käsivarsinauhat.

Hans Kalmin Pulkkilaan ja sieltä edelleen Kirkonkylään lähettämä ensimmäinen komppania oli saapunut sille asetettuun tavoitteeseensa aamuseitsemän aikaan. Komppaniaa johti jääkäriluutnantti Hans Holopainen. Samoihin aikoihin alkoi taistelu Kurhilassa.

Osa Holopaisen miehistä oli kääntynyt Pulkkilan risteyksestä pohjoiseen varmistamaan Kalkkisissa ja mahdollisesti Pulkkilanharjulla vielä oleskelevien punaisten suuntaan, pääosa komppaniasta eteni Kirkonkylään laukaustakaan ampumatta. Tänä marssi myös Auttoisilla valkoisiin liittynyt kurhilalainen Evert Pispä.

Sivustatukea Kurhilan hyökkäykselle

Ilman taistelua ei Kirkonkylässäkään selvitty, vaikka tästä ei sotahistorioihin ole juuri merkintöjä jäänyt eikä kylään ole pystytetty taistelun muistomerkkiä.

Punaisilla oli vahvat voimat Kurhilassa, minne Kalm ja hänen pataljoonansa toinen komppania juuri olivat hyökänneet. Vahva miehitys oli myös Vääksyssä ja Anianpellossa. Siellä ajettiin aseisiin tykkipatteri kaksine tykkeineen. Tuliaseimat olivat Mikkolan pellolla ei tarkalleen siinä, missä on nykyään on Vääksyn liikekeskus.

Holopainen lähetti yhden joukkueen etenemään Hillilän suuntaan. Teiden risteyksessä syntyi kiivas laukaustenvaihto – Laatikkaanmäellä oli punaisten vahvasti linnoitetut asemat. Valkoiset joutuivat perään-tymään kahden miehen haavoituttua lievästi ja vanajalaisen ylioppilaan Eino Parkun kuolettavasti.

Tykkitulta ja toverioikeutta

Samaan aikaan alkoivat Mikkolan pellolla olevat tykit ampua Kirkonkylään. Valkoiset saivat tästä kyllä etukäteen tiedon, kun punaiset ilmoittivat asiasta puhelimitse kirkolla olevaan vartiopaikkaansa. Punaiset olivat talosta jo lähteneet, mutta Holopaisen miehet vastasivat puhelimeen.

Tulitus oli varsin tehotonta, vaikka Vääksyn punaisten esikuntapäällikkö Heino Jokinen kehaisikin tykkien äärellä muutaman laukauksen jälkeen:

– Se se luteita rassaa.

Srapnellit ja kranaatit räjähtelivät kylän pelloilla. Vääksystä tähdättiin kyllä Peltolan taloon ja pappilaan, puhuttiinpa jälkeinpäin siitäkkin, että tarkoituksena oli kirkon torniin osuminen.

Ja kun tämä ei onnistunut, tykin suuntaajaa epäiltiin valkoisten vakoojaksi ja hänet ammuttiin petturina.

Punaisten kokoamassa terroritilastossa on todellakin maanantailta 15. huhtikuuta maininta toverioikeudenkäynnistä Vääksyssä. Urajärveläinen työmies on saanut yksityisten rikostensa tähden tovereidensa

Tähän suuntaan tähtäsi pappilan takana ollut valkoisten konekivääri, kun punaiset hyökkäsivät Kirkonkylään Hillilän suunnasta.

tuomion ja ammuttu Asikkalassa.

Mitä nämä rikokset loppujen lopuksi olivat, siitä ei ole säilynyt mainintaa.

Asikkalan pappilan kuularuisku

Kalmilta tuli puoliltapäivin Holopaiselle uusi käsky hyökätä Hillilän suuntaan uhkaamaan punaisten yhteyksiä Vääkseen. Samalla alkoi kuitenkin punaisten hyökkäys kirkolle huomattavin voimin ja melko laajassa saartoketjussa.

Osa punaisista tuli Hillilän suunnasta, osa Vääksestä. Varsinkin Vääkseen osasto oli aktiivinen ja yritti Päijänteen rannan metsikön suojassa saarrostaa valkoisten asemia. Sen sijaan suoraan pellon yli ei hyökkääjillä ollut halua tulla. Hillilän tien suunnasta hyökkääviä pidätteli pappilan taakse Kukkulakalliolle pystytetty konekivääri. Toinen konekivääri torjui rannan kautta hyökkäävien yrityksiä.

Punaisten taisteluhaidoista on vielä merkkejä näkyvissä Lusilan rinteessä peltoaukean Vääkseen puoleisella reunalla. Männikön puissa on ollut luoteja sen verran runsaasti, ettei tukkeja ole tahtonut saada sahattua.

Konekiväärit ampuivat sarjojaan har-

Määräys Lahden Rykmentin alaisille punakaartilaisille.

Kaikkien kaartin jäsenten on tästä lähtien kannettava punainen nauha käsivarressa, johon on kirjaimilla merkittävä toimiala ja mahdollisesti myös osasto. Kirjaimista tulee selville käypä myös rykmentti, mihin henkilö kuuluu (L. R.).

N. Linnanen
Rykmentin päällikkö

vakseltaan, mutta pappilan puutarhassa palokärki paukutti toistuvasti vanhaa linnunpönttöä, muistelee silloin 15-vuotias Olavi Kares, myöhemmin Kuopion hiippakunnan piispa.

Konekiväärin laukaukset eivät pelottaneet lintua ollenkaan. Sotilaat puhuivat palokärjen sarjoja kuunnellessaan naureskellen Asikkalan pappilan kuularuiskusta.

Hajanaista taistelua käytiin myöhäiseen yöhön. Kolmen tienoissa aamulla kajahtivat viimeiset laukaukset. Silloin oli Kurhilan taistelukin päättynyt ja punaiset perääntyivät Vääkseen.

Olavi Kares riensi aamuhämärissä Holopaisen lähettipojan kanssa keräämään srappnellin kuoria, joita kaupattiin sitten hyvällä rahalla sotilaille.

Rakastuminenkin voi olla vaarallista

Kun ensimmäisen komppanian komento-

Tiedoksianto tovereillemme foto piirissäme.

Koska vielä esiintyy joitakuita loman pöyhntöjä, niin sotilas- kuin siviilivirastojen henkilökunnassa ja vaikka siitä on selitetty ettei siihen ole tilaisuutta...

Pyhdämme siis kaikkia tovereita kysymään ensiksi korkeimmalta haltijaltamme vallantumoukselta ennen kuin vaavat päälliköitään...

**Lahdessa 4.4.1918
Punaisen Kaartin Lahden Rykmentin
Esikunta
Suomen Punaisen Kaartin Lahden
Rykmentin Rintama Esikunta**

Nämä otteet Lahden punakaartin Toverilehdestä 5.4.1918 kertovat, kuinka taisteluun kyllästyneille joukoille yritettiin muistuttaa sodan perimmäistä tarkoitusta.

porras oli vielä pappilassa, joutui ruustinna Sigrid Kares sotilaiden kanssa henkiseen taisteluun, jossa oli kysymys elämästä ja kuolemasta.

Opettaja Eemil Töyrylä oli tuotu pappilan saliin kuulusteltavaksi. Hänet oli tavattu hämärissä kulkemassa kylän raitilla. Sosialistiseksi tunnettua Töyrylää epäiltiin vähintään pakoaikeista, mahdollisesti viestien viemisestäkin.

Kuultuaan Töyrylän vangitsemisesta, ruustinna vaati pontevasti pääsyä kuulusteluhuoneeseen, jona toimi pappilan sali. Kun siihen ei tahdottu suostua, hän ei antanut periksi vaan huusi oven takaa:

– Minut on päästettävä sisään.

Lopulta tutkijat avasivat oven. Töyrylä seisoi tuomareittensa edessä kalmankalpeana hikipisarot otsalla. Rouva Kares sanoi kuulustelijoille topakasti:

– Tälle miehelle ette tee mitään. Hän on pelastanut kaksi kertaa mieheni hengen.

Pappilan väen suureksi huojennukseksi Töyrylä vapautettiin.

Opettaja Töyrylällä oli täysi syy pelkoonsa, sillä samalta paikalta oli ennen häntä lähetetty jo kaksi miestä ammuttavaksi.

Mutta mitä hän sitten oikein iltahämärissä puuhaili? Siihen kyläläiset antoivat seuraavanlaisen selityksen.

Syksyllä 1917 oli alakansakoulun opettajaksi tullut Vaava Vesanen. Hänet majoitettiin vakiintuneen tavan mukaan kylälle, kun koululla ei ollut kuin yksi opettajan asunto.

Opettajien välillä alkoi lempi leimuta. Niinpä, kun muut kyläläiset piileskelivät taistelua kivinavetoissa, Töyrylä oli palamassa riiuureissulta.

Kenttäoikeuden eteen joutuminen ei rakkauden liekkiä sammuttanut, vaan Eemil Töyrylä ja Vaava Vesanen menivät myöhemmin naimisiin.

Outoja päälliköitä ja kummia seikkailijoita

Niin vapaussotaa käyvien valkoisten kuin kansalaisotaa käyvien punaisten puolella puuttui vuonna 1918 sotakokemusta. Päteviä johtajia haalittiin mistä saatiin ja jos johtaminen ei onnistunut, kummallakin puolella riitti arvostelijoita.

Nykysuomalaiselle hallituksen joukkojen komentaja kenraali Carl Gustaf Emil Mannerheim on itsestään selvä johtajahahmo. Vuonna 1918 ei niin ollut.

Mannerheim oli suomalainen, mutta koko elämäntyönsä Venäjän armeijassa tehnyt. Hän oli täysin tuntematon tavallisille suomalaisille, kun hän palasi Venäjältä vuonna 1917.

Häntä arvostelivat sodan aikana niin senaatin jäsenet kuin Saksasta tulleet jääkärit. Jääkärit pitivät häntä ryssän upseerina, jolla on venäläinen palvelijakin. Lisäksi jääkärit oudoksivat Mannerheimin tapaa antaa aseista riisuttujen venäläisten upseerien liikkua vapaasti Vaasan kaduilla kun niasanaansa vastaan.

Yhdessä vaiheessa Mannerheimia yritettiin vaihtaa Karjalan rintaman komentajaan Aarne Sihvooon, mutta Sihvo kieltäytyi kunniansta.

Myös Ruotsista tullut avustusjoukko herätti suomalaisissa arvostelua. Väitettiin jopa, että Mannerheim oli kerännyt ruotsalaiset suojakseen päämajan ympärille mahdollisen kapinan varalta.

Punaisten ensimmäinen komentaja Ali Aaltonen ei ollut yhtä onnekas. Hänet vaihdettiin heti alussa toisiin miehiin. Menestyksekkäin johtaja tällä puolella oli Tampereen puolustusta johtanut lautatarhatyö-

Valkoisten ylipäällikkö kenraali Carl Gustaf Emil Mannerheim. – Museovirasto.

mies ja Kotkan kaupunginteatterin näyttelijä Hugo Salmela. Hän sai tunnustusta vastuuntuntoisena ja etevänä komentajana, mutta joukkojensa kokemattomuudelle ja kurittomuudelle hänkään ei voinut mitään. Salmela menehtyi Tampereen piirityksen aikaan räjähdyksessä, joka aiheutui varomattomasta käsikranaatin käsittelystä poh-

Nämä tykit olivat punaisilla käytössään Pulkkilassa ja Kalkkisissa. Ne vedettiin kuitenkin maaliskuun alkupuoliskolla Lahtea puolustamaan. Taustalla näkyy kaupunginsairaala.

joisen rintaman yleisesikunnassa.

Lomille haluttiin, kun sota pitkittyi

Sotilaallista kuria ei alkuvaiheessa ollut ollenkaan. Kun pohjalaiset suojeluskuntalaiset huomasivat, että sota jatkuu pitkään, osa päätti lähteä kotiin vaatteiden vaihtoon ja ruokahuoltoon järjestämään. Edes aseella uhkailu ei estänyt miehiä lähtemästä. He lupasivat tulla kahden viikon kuluttua takaisin – ja tulivatkin.

Punaisella puolella lahtelaisten lähtö omin päin Maakeskestä ei suinkaan ollut ainoa tapaus. Heinolassa joukkojen halun kotiintuloon nousi niin suureksi, että sikäläinen rintamajohto käänsi sillalla olevat kaksi konekivääriä osoittamaan kaupunkiin ja estämään omien miesten pääsyn sillan yli.

Vesivehmaalta vuonna 1915 Helsinkiin töitä etsimään lähtenyt Anton Vilen pääsi rakentamaan Eliel Saarisen piirtämää Helsingin rautatieasemaa. Myöhemmin hän

siirtyi rautateiden palvelukseen ja jo vuonna 1917 vapaaehtoiseksi miliisiksi. Hän kertoo, että punakaartiin liittyi paljon työttömiä, jotka siten saivat vähän palkkaa. Pääliköitä nimitettiin tovereiksi. Pääliköt nimittivät itse itsensä päälliköiksi eikä heillä ollut mitään sotilaallisia kykyjä. Alaiset eivät totelleet heidän määräyksiään. Jos päällikkö määräsi jonkun tehtävän, alainen sano: mene itse.

Venäläiset eivät kelvanneet punaisille

Jos valkoiset olivat yksimielisesti sitä mieltä, että ainoa hyvä venäläinen on kuollut venäläinen, niin ei punaistenkaan veljeily venäläisten kanssa ollut varauksetonta. Venäläisiä upseereita olisi varsinkin alkuvaiheessa ollut tarjolla johtopaikoille, mutta rintamalta tuli vastaus:

– Vetäkää nämä ryssät täältä pois.

Epäluulo venäläisiä kohtaan oli juurtunut syvälle suomalaisten sieluun.

Toisaalta eivät venäläisetkään välittäneet aina niistä suomalaisista, joiden asian tuntijoina he toimivat. Venäläisiä oli Päijänteen länsi- ja itäpuolen taisteluissa ennen muuta tykistön päällikköinä.

Anton Vilen sai asekoulutuksensa Helsingissä venäläisiltä aliupseereilta, jotka opettivat kiväärin käsittelyä ja aseiden purkamista sekä kokoamista. Kun hänet komennettiin panssarijunaan, sen päällikkönä oli kyllä suomalainen, mutta tykkejä hoitivat venäläiset sotilaat.

Vilppulan valtausyrityksessä junan päällikkönä toiminut Toivanen halusi nousta laidalle katsomaan Vilppulaa. Venäläiset tykkimiehet eivät tästä piitanneet vaan laukaisivat tykkinsä. Joko tykin ammus tai ilmanpaine pyyhkäisi Toivaselta pään pois niin että vain oikea korva jäi repsottamaan nahanriekaleista.

Ruokahuollosta ei talvella 1918 voitu puhuaakaan. Onnellisia olivat härmäläiset, jotka olivat ottaneet mukaan 11 oman pitäjän naista keittäjiksi. Jostain kuitenkin oli hankittava ruokatarvikkeet. Hans Kalmin Pohjois-Hämeen pataljoona selvisi lähes Vääkseen asti sillä sotasaaliilla, jonka se sai ensimmäisessä Vehkajärven taistelussa helmikuun lopulla punaisten kuormastosta.

Punaisillakin oli huoli ruokatarpeista. Kun ruokaa sitten saatiin, sitä ahmittiin niin, että tuloksena oli pahoinvointi. Näin tapahtui Heinolassa. Syyksi epäiltiin vihollisen myrkyttämää ruokaa vaikka tosiasiallinen syy oli ahmiminen.

Ilotyttöille raippoja

Sota ja vieraat joukot vetivät puoleensa kaikenlaisia kauppiaita, myös ilotyttöjä. Sukupuolitautien uhkan takia Kalm antoi julistuksen, jossa hän vakuutti, että ensimmäinen joukoissa tavattu ilotyttö lähetetään vankeuteen 50 kilometrin päähän rintaman taakse, toinen saa raippoja ja kolmas sekä siitä seuraavat ammutaan muitta mutkitta.

Tätä julistusta hänen tiedustelijansa levittivät kaikkialla. Yrittäpä hän saada kirk-

koherra K. R. Kareksen lukemaan sen Asikkalan kirkon saarnastuolista jumalanpalveluksessa.

Tästä Kares kieltäytyi ja sanoi myöhemmin:

– Olisipa siinä ollut kerrakseen kirkkoon kokoontuneella seurakunnalla kuultavaa.

Ilman kuulutustakin Kalmin uhkaus tehoi, sillä vain ensimmäinen rangaistusaste jouduttiin panemaan toimeen.

Muutamat valkoisten joukossa toimineet upseerit käyttivät salanimiä. Heitä oli kenraali Ernst Löfström, joka salanimellään Toll lähetti Hans Kalmille määräyksen siirtyä Elisenvaaraan. Salanimellä Örnflykt esiintyi myös Löfströmin esikuntapäällikkö Alexander Tunzelman von Adlerflug. Nimen vaihdolla oli tarkoitus turvata vainolta punaisten puolella olevia sukulaisia, mutta moni tulkitse salanimen niin, että miehillä oli menneisyydessään jotain salattavaa.

Urhea luutnantti olikin muuta

Sitä todella oli luutnantti von Zedtwitzillä. Kokonaisuudessaan nimi kuului Karl von Zedtwitz von Hackenbach.

Tämän nimen saksalainen luutnantti ilmaantui juuri sodan puhjetessa Pohjanmaalle. Hän osallistui mukanaan tuomansa konekiväärin kanssa Pietarsaaren ja Oulun valtauksiin. von Zedtwitz on ratkaiseva tekijä Varkauden valtauksessa, Savitaipaleella hän jo johti koko taistelua samoin Heinolan toista valtausyritystä.

von Zedtwitz haavoittui vaikeasti päähän Taipalsaassa. Sitä ennen Mannerheim oli myöntänyt hänelle kaksi Vapaudenristiä ja moni suomalainen nainen rakkautensa.

Kun saksalaiset saapuivat Suomeen selvisi, että von Zedtwitz oli todellisuudessa itävaltalainen korpraali Karl Müller, joka oli ollut sotavankeudessa Venäjällä. Pakomatalla sotavankeudesta hän oli ottanut matkan varrelle menehtyneen esimiehensä nimen ja arvon.

Asia painettiin villaisella ja Müller lähetettiin Saksaan.